

CUVÂNT-ÎNAINTE

Jocul este prezent în toate domeniile existenței umane, iar dovezile științifice legate de semnificația și contribuția acestuia în privința dezvoltării cognitive, sociale, emoționale și fizice sunt suficient de convingătoare. Interogațiile și metaforele studiului actual al jocului se orientează atât spre „jucătorii mici”, cât și spre „jucătorii mari”.

Având în vedere faptul că *fenomenul joc* este unul care poate fi abordat integrat, din perspective epistemice multiple, nu avem pretenția și nici intenția de a epuiza un astfel de subiect, dimpotrivă, dorim ca această lucrare să provoace deschideri spre noi interpretări ale jocului.

Lucrarea pe care o propunem se află la a doua ediție (prima ediție a fost publicată în anul 2018), revăzută și adăugită cu conținuturi care se circumscriu dezvoltărilor actuale din pedagogia jocului și se adresează unui public larg, format, pe de-o parte, din cadrele didactice interesate de valorificarea deplină a jocului în procesul didactic, în activitățile didactice specifice curriculumului formal și nonformal, dar și studenților, masteranzilor și doctoranzilor din domeniul Științe ale Educației, iar pe de altă parte, cititorului interesat de paradigmele multidimensionale ale fenomenului ludic, fascinat de joc la vârsta copilăriei și provocat de acesta la vârsta maturității.

În paginile acestei lucrări ne dorim să prezentăm rezultatele unor cercetări realizate cu grade înalte de rigurozitate academică, identificate și selectate de noi din literatura de specialitate, care se circumscriu jocului din perspectivă pedagogică, dar și concluziile unor studii teoretice, studii observaționale,

rapoarte de cercetare, analize și metaanalize, discuții colegiale profesionale și părți ale unor discursuri susținute de noi la diferite conferințe care au avut ca temă de dezbatere nevoia de reconsiderare a jocului din perspectivă didactică.

În primul capitol al volumului sunt tratate fundamentele istorice, lingvistice și sociale ale jocului din perspectivă diacronică și polisemantică, fiind invocate unele direcții actuale de dezvoltare în pedagogia jocului. Totodată, se analizează termenul joc în limba română din perspectivă etimologică și starea de spirit ludică văzută ca o activitate productivă în planul dezvoltării.

Capitolul al doilea abordează fundamentele teoretice ale jocului, particularitățile sale, funcțiile activităților ludice și taxonomiile specifice domeniului ludic. În partea finală a acestui capitol sunt propuse spre reflecție câteva exerciții aplicative.

Teorii explicative privind geneza, natura jocului și teoriile despre joc sunt prezentate în cel de-al treilea capitol, ca preambul la capitolul al patrulea, în care sunt analizate reperele generale privind valențele formative ale jocului în planul dezvoltării personalității, începând cu primul an de viață și până la vârsta adolescenței.

Considerat ca prioritar în educația timpurie preșcolară și important în cea a școlarității mici și mijlocii, jocului didactic i s-a rezervat cel de-al cincilea capitol, în care autorii tratează conceptul de joc didactic, structura, metodologia, organizarea și desfășurarea acestuia. De asemenea, sunt oferite și sugestii metodice de organizare a unor categorii de jocuri didactice.

Cel de-al șaselea capitol se focalizează pe formele de activitate ludică pe care le regăsim în special în preșcolaritate, dar și în activitățile instituționalizate și neinstituționalizate din învățământul primar: jocurile și activitățile didactice alese, viziunile, audițiile, șezătorile, teatrul de umbre, teatrul de păpuși, teatrul de marionete și activitățile de dezvoltare personală.

Era necesar ca o astfel de lucrare să includă și un capitol care să reliefeze importanța jucăriei, văzută ca instrument al ludicului, precum și rolul ei psihopedagogic, cerințele confecționării și utilizării sale.

În ultimele trei capitole sunt analizate: specificul jocului și al activităților ludice în cadrul celor șase alternative educaționale agreeate legal în România,

I.

FUNDAMENTELE ISTORICE, LINGVISTICE ȘI SOCIALE ALE JOCULUI

I.1. JOCUL – O ABORDARE DIACRONICĂ ȘI POLISEMANTICĂ

HORAȚIU CATALANO

I.1.1. Geneza și conceptualizarea jocului

Deși jocul are o istorie scurtă ca domeniu științific, în realitate, istoria ideii de joc se suprapune cu istoria umanității, deoarece acesta face parte integrantă din toate culturile, fiind totodată una dintre cele mai vechi forme de interacțiune socioumană. Indiferent de vârsta la care sunt practicate și de spațiul geografic în care sunt organizate, jocurile au nu numai o serie de caracteristici comune, dar și o serie de elemente culturale care le imprimă originalitate.

Complexitatea, plurivalența și multidimensionalitatea jocului au trezit interesul specialiștilor din variate domenii ale cunoașterii umane, astfel că tratarea mecanismelor acestui subiect polisemantic a preocupat deopotrivă:

pedagogi, psihologi, sociologi, antropologi, psihiatri, lingviști, filozofi, etnologi, biologi, filologi, istorici, matematicieni etc., toți fiind atrași de necesitatea definirii, a explicitării și a înțelegerii acestei teme.

În privința genezei jocurilor, în opinia lui E. Berne, „jocurile sunt transmise din generație în generație. Jocul preferat al oricărui individ poate fi găsit în trecut, la părinții și bunicii lui, și în viitor, la copiii lui; aceștia, la rândul lor, în lipsa unei intervenții de succes, îl vor transmite nepoților lor. Astfel, analiza jocurilor are loc într-o imensă matrice istorică, a cărei întindere demonstrabilă în trecut merge până la 100 de ani și care, proiectată în viitor, cu siguranță, pentru cel puțin 50 de ani” (2017, p. 221). Chiar dacă jocurile se diluează sau se alterează, există o tendință puternică de a alege ca viitori parteneri mai ales indivizi care practică jocuri din aceeași familie. Observăm cum jocul este una dintre cele mai semnificative activități din viața omului, și în special din viața copilului, întrucât este mobilizator, generator de bună dispoziție, creator de situații inedite și amuzament, diferit de alte activități dinamice, recreative sau competitive.

Analiza genezei jocului ca activitate umană a constituit un obiect de interes pentru teoreticieni și practicieni din diferite domenii științifice. Identificarea exactă a momentului apariției și a originilor jocului reprezintă un demers dificil de realizat, din cauza imposibilității analizei unor documente istorice relevante și a caracterului universal și atemporal al acestuia.

Jocul este prezent „în toate domeniile vieții și ale creației. Mecanismele jocului au fost analizate din cele mai variate perspective. Studiul jocurilor a fost marcat, de-a lungul secolelor, de nume mari ca: G. Cardano, *Despre jocul de hazard* (1565), Galileo Galilei, *Considerații asupra jocului de zaruri* (1642), Christian Huygens, *Calculul în jocurile de hazard* (1657), Pierre-Remond de Montmort, *Încercare de analiză a jocurilor de hazard* (1708), în secolul al XX-lea, Johan Huizinga, Roger Caillois, Louis-Jean Calvet, Roger Daval, Jean Chateau, Jean Piaget” (Marcus, 2003, pp. 13-16).

Este necesar să precizăm faptul că abordările interdisciplinare, multidisciplinare și chiar transdisciplinare au dat amploare și au determinat apariția unor noi paradigme în abordarea jocului ca activitate umană, astfel „vorbim despre jocurile copilăriei, ale literaturii, ale matematicii, ale tacticii

II.

FUNDAMENTELE TEORETICE ALE JOCULUI

RAMONA RĂDUȚ-TACIU

II.1. JOCUL ȘI PARTICULARITĂȚILE SALE

În contextul precizărilor din cadrul literaturii pedagogice, jocul reprezintă o formă de activitate atractivă și accesibilă, practică la orice vârstă, prin intermediul căreia persoana-participant/jucătorul își exersează competențe cognitive, afective, volitive, atitudinale și sociale. Jocul sau activitatea ludică este recunoscut(ă) drept „activitate umană fundamentală, alături de muncă, învățare și creație, între care, de altfel, se întind multe punți de legătură. El există de la începuturile omenirii, fiind, în mare măsură, o creație a copiilor, perpetuată printr-un adevărat folclor al jocului. Istoria jocului ne arată că multe jocuri practicate de copiii de astăzi erau cunoscute și de copiii Romei sau Chinei antice. Geografia jocului ne arată că unele jocuri sunt practicate aproape identic în toată lumea, în culturi diferite. Numeroase teorii ale jocului încearcă să explice acest fapt. Unele pun accentul pe funcția de relaxare, de odihnă a jocului – dar copiii se joacă și când sunt obosiți.

Altele au privit jocul ca pe o eliberare de constrângeri – dar jocurile le pot cere supunerea la reguli stricte.

Partizani ai dinamicii grupurilor au privit jocul ca pe o expresie a trebuinței de inserare și comuniune – dar copilul se poate juca și singur. (...) Un specialist francez în problematica jocului, Jean Château, înțelegea jocul ca pe un mijloc prin care copilul se afirmă în proprii săi ochi, probându-și inteligența, puterea, competența. O sinteză a teoriilor, care le prezintă în complementaritatea lor, nu a fost încă făcută. Poate că ar fi necesară și o corelare a diferitelor clasificări ale jocului, după cele mai variate criterii. Jocurile au fost clasificate pe criteriul vârstei mai ales – căci fiecare anotimp al vieții are jocurile sale –, ceea ce ajută să întrezărim formarea personalității copilului, de la un tip de joc la altul. Utilă este și clasificarea trebuințelor individuale și sociale cărora le corespund diferitele jocuri. Se poate face și o clasare după dimensiunile personalității solicitate de jocuri (însușiri fizice, intelectuale, afective, voliționale, estetice, de relaționare)” (Ștefan, 2006, pp. 187-188). „În joc are loc dezvoltarea tuturor laturilor personalității – a capacităților intelectuale, a calităților morale, a creativității. Prin joc, toate aceste însușiri se modelează în unitatea și interacțiunea lor. Pe de-o parte, de bogăția de idei a jocului, de puterea atracției pe care o exercită aceste idei depinde forța empatiei, a efortului intelectual și de voință, spiritul de organizare al fiecăruia dintre participanții la joc. Pe de altă parte, fără o bună organizare a colectivului de copii nu este posibilă desfășurarea cu succes a jocului” (Bocoș, coord., 2017).

În viziunea altor specialiști, cu o pronunțată nuanțare psihosociologică, jocul este analizat ca o „activitate fizică sau mentală fără finalitate utilă, căreia i te dedici din simplă plăcere. Pentru copil, totul este joc: la început de tot, el se joacă cu corpul său. Mai târziu, îi face plăcere să reproducă elemente din mediul său (lătratul câinelui...). La 4-5 ani își imită anturajul (pe mamă, pe medic etc.). După jocurile cu roluri, în care identificarea ocupă locul esențial, urmează jocurile cu reguli (între 5 și 7 ani), datorită cărora copilul trăiește necesitatea convențiilor. Disprețuit altădată, jocul a fost reabilitat de psihologia contemporană și de școala activă. Introducerea jocului în activitățile didactice îi dau școlarului mic motivația de care are nevoie. În multe

VI.

FORME DE ACTIVITATE LUDICĂ

DANIELA-MIHAELA FLORESCU,

VERONICA SUCIU

VI.1. JOCURILE ȘI ACTIVITĂȚILE DIDACTICE ALESE

VI.1.1. Definiții și caracteristici

Jocurile și activitățile didactice alese sunt acelea pe care copiii și le aleg să le desfășoare în funcție de mijloacele puse la dispoziție în cadrul sectoarelor/centrelor/ariilor de stimulare: Biblioteca, Colțul căsuței/Joc de rol, Construcții, Știință, Arte, Joc de masă, Nisip și apă și altele.

Aceste activități se desfășoară în grupuri mici, în perechi sau chiar individual astfel: în prima parte a activităților din grădiniță (de la venirea copiilor în grădiniță și până aproximativ la ora 9:00), în partea a III-a a programului (după ora 11:00) sub forma activităților complementare sau a programului distractiv și, după caz, pentru grupele cu program prelungit sau săptămânal, în etapa a IV-a – în interesul copiilor, etapa de relaxare de după-amiază și plecarea copiilor acasă. Ele au ca sarcină didactică atât socializarea progresivă a copilului, cât și cunoașterea de către acesta a lumii fizice și a mediului social și cultural, a limbajului matematic, a comunicării orale și scrise.

VI.1.2. Tipologie

În funcție de nivelul de vârstă, de domeniul experimental propus, de tema abordată, precum și de resursele materiale existente în grădiniță, se pot organiza zone în care să fie abordate diferite activități și jocuri liber-creative alese de copii.

Tabelul nr. VI.1. Tipuri de sectoare în învățământul preșcolar

ZONA	ACTIVITĂȚI ȘI JOCURI ALESE
Știință	Jocuri senzoriale Jocuri intelectuale, jocuri logico-matematice Experiențe simple Conversații libere
Biblioteca	Citire de imagini Repovestiri Povestire creată de copii Audiție (povești, cântece) Jocuri de identificare a literelor și cifrelor Exerciții grafice Proverbe, zicători, ghicitori – convorbiri pornind de la ele Povestiri după imagini
Artă	Pictură sau desen din imaginație Modelaj Audiții muzicale
Jocuri de masă	Încadrare Puzzle Lego Combino Construcții cu materiale din natură Completarea elementelor care lipsesc Reconstituirea întregului din părți Clasificare (piese, imagini) Ordonare după criterii stabilite
Jocuri cu rol	„La magazin” „La școală” „În vacanță” „De-a poștașul”